

mindre væsentligt. Den er en acceptabel introduktion, selv om den mangler registre. Billederne er i hovedsagen de kendte træsnit og stik fra tidens danske, engelske og tyske illustrerede blade – i udmærket gengivelse.

Finn H. Lauridsen.

Christopher Bruun: Soldat for sanning og rett. Brev frå den dansk-tyske krigen 1864. Utgitt af Vegard Sletten. (Det Norske Samlaget, 1964). 136 s.

»Hvad der for mig var af størst vigtighed i denne sag, var ikke skandinavisme, men sandhed og idealitet, ikke Danmarks nød, men Norges åndelige fare« – skrev den norske teolog Christopher Bruun 28. marts 1864 til sin mor i Rom. Han var på vej til Danmark for som frivillig at deltage i krigen. Under den tyske besættelse fandt hans dattersøn, den norske journalist Vegard Sletten, dette brev med adskillige andre på et loft, og det er forståeligt, at de netop i de dage betog ham stærkt. De afslørede nemlig adskilligt mere, end man tidligere havde vist, om motiverne for morfaderens krigsdeltagelse, selv om denne både før og efter 1864 offentlig gav dem til kende i både skrift og tale.

Christopher Bruun gik i krig først og fremmest for at realisere sig selv. Han tog den chance, situationen bød ham, for at sætte sit liv ind for en sag, hvor efter hans opfattelse Danmark repræsenterede sandheden og retten – nøjagtigt sådan som de store ord i festens stunder havde udtrykt det. Nogen elsker af Danmark var han så vist ikke, og heller ikke rummede hans sind nogen trang til at hjælpe »en broder i nød«. Bruun bliver her ved formentlig en ener blandt de nordiske frivillige, og med det pionerarbejde, han senere kom til at udføre i den norske folkehøjskole, in mente er de her offentliggjorte breve

egentlig snarere bidrag til belysning af den åndelige baggrund for denne end til skildring af krigen.

Bruun kom nemlig næsten ikke i krig. Han var kun på Dybbøl et par dage, og stormen oplevede han fra Als. Resten af tiden, til han i begyndelsen af august blev permitteret, tilbragte han i Aarøes strejfkorps, men uden at komme i træfning. Til gengæld oplevede han den danske ønatur på Fyn, Tåsinge og Sjælland; han kalder de lyse bøgeskove for et alfeeventyr – »jeg tvivler på, at Italien har noget yndigere« (28. april).

For Danmarks fortvivlede situation manglede den norske frivillige i sin stærke idealisme helt forståelse. Han ville slås til det sidste; der ville altid blive noget og nogen tilbage. Hans breve (der med undtagelse af et par enkelte alle er til moderen) er fulde af skarp kritik, især mod regeringen, men også mod det danske folk. »Trællesind« kalder han det, når han har hørt soldater sige, at det var lige meget, om de stod under danske eller tyske. Kritikken er naturligvis først og fremmest affødt af hans skuffelse over ikke at finde, hvad han søgte, og selv om den i sit indhold ikke er ny, er det alligevel interessant at se den fremlagt så stærkt af en fremmed – selv om den så også ind imellem er uretfærdig og præget af, at hans sag var en anden.

Finn H. Lauridsen.

Breve fra reserveløjtnanten til konseilspræsidenten. Viggo Monrads breve til faderen D. G. Monrad 1863-64. Udgivet af Albert Fabritius. (Gad, 1964). 120 s.

Det er lidt af en tilsnigelse, når dr. Fabritius i både titel og undertitel så kraftigt fremhæver D. G. Monrad. Langt størsteparten af de her offentliggjorte 69 breve er faktisk stilet til hans hustru, brevskriverens mor, og enkelte til andre familiemedlemmer.

Den læser, der derfor af titlen lader sig lokke til i den lille bog at søge øget viden om mennesket og politikerne Monrad, bliver til en vis grad skuffet. Til gengæld er brevene i høj grad læseværdige af andre årsager.

Viggo Monrad har været lidt af en mahognifyr. Munter, livlig og noget overfladisk møder han de skæbnetunge begivenheder; hans tone er akademisk, men ukompliceret, og han modnes tydeligt af det, han er med til. Ind imellem sine beretninger om dagligdagens begivenheder, strør han – især mod slutningen – også en række vurderinger, der især negativt går ud over hærens linieofficerer. Bogen er – sit emne til trods – et ganske charmerende portræt af en ung mand, der i og for sig lige så godt kunne have tilhørt en anden kreds end netop den Monradske. Den er i sit indhold mere en stemningsbeskrivelse end en beretning, men nok en stemningsbeskrivelse af en noget anden karakter end så mange tidligere.

Da Monrad i 1865 emigrerede til New Zealand, fulgte sønnen med, og han blev derude, da forældrene i 1869 vendte hjem. Først 1885, da hans første hustru var død, tog også Viggo Monrad tilbage til Danmark, hvor han blev assistent ved statsbanerne.

Finn H. Lauridsen.

Børge Schmidt (red.): *Th. Stauning. Mennesket og politikerne*. (Fremad, 1964). 293 s.

I 1950 kom »Bogen om Stauning – skrevet af hans venner«; den var redigeret af Jul. Bomholt og Børge Schmidt. Den sidste har også stået for redaktionen af denne bog, der i anlæg svarer til de tidligere udsendte om Frisch, Hedtoft og H. C. Hansen, men også har træk fælles med den serie bøger, hvortil den første Stauning-bog hørte. Fra disse sidste adskiller den sig ved at have en større samlet

skildring af Staunings indsats som politiker; til denne kommer så en række ret korte skildringer af »venner«.

Bogen må vurderes ud fra det, den vil være: en sober, underholdende og oplysende bog for en vid læserkreds. Det er den også blevet; bortset fra et par ret uvæsentlige bidrag tilfredsstiller bogen de stillede krav, også på grund af de udmærkede illustrationer. Bogen er også sådan, at historikeren vil få adskillige nye træk og episoder med; men generelt vil det dog gælde, at den langt overvejende del af bogen er kendt i forvejen og heller ikke rummer nye synspunkter. Tilbage står, at en lang række begivenheder i Staunings politiske liv og sider af dette udmærket kunne trænge til en historisk behandling.

Vagn Dybdahl.

P. Chr. von Stemann: *En dansk embedsmands odysseé I-II*. (Gyldendal, 1961). 272 og 316 s.

En odysseé har fhv. amtmand Stemann kaldt sine erindringer, og da han derved formentlig mere har tænkt på det omtumlede end på de mange stationer, er titlen særdeles velvalgt. Stationerne har nemlig kun været to: Sønderjylland i genforeningsperioden og Bornholm under den tyske og russiske besættelse. Til gengæld har oplevelserne været af en mangfoldighed og brogethed, som få danske embedsmænd har været ude for. Kun 100 sider af hele værket er der levnet tiden før udbruddet af 2. verdenskrig. I 1920 kom Stemann fra Indenrigsministeriet til Tønder som amtsassessor, og han fungerede i denne stilling en tid lang som en slags envoyé diplomatique mellem den internationale kommission i Flensborg og de skiftende ministerier i København. Fylde dagsbogsuddrag skildrer de forvirrede politiske forhold omkring Påskekrisen og de vanskeligheder, der herved opstod ikke mindst for de em-